

Αγάθη Γεωργιάδου • Κική Δεμερτζή

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ

Με παράλληλα αβιδακτα κείμενα
σύμφωνα με τις Οδηγίες διδασκαλίας
και αξιολόγησης του μαθήματος

Περιεχόμενα

Προλογικό σημείωμα	9
--------------------------	---

Δημοτικά τραγούδια

1. Δημοτικά νανουρίσματα.....	11
«να μου το πάρεις, ύπνε μου»	12
«Κοιμήσου αστρί»	15
2. «Της Πάργας»	22
3. «Του γιοφυριού της Άρτας»	33

Κρητική λογοτεχνία

4. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΟΡΤΑΤΣΗΣ «Ερωφίλη»	49
5. ΒΙΤΣΕΝΤΣΟΣ ΚΟΡΝΑΡΟΣ «Ερωτόκριτος».....	64
6. ΜΑΡΙΝΟΣ ΤΖΑΝΕ ΜΠΟΥΝΙΑΛΗΣ «Ο Κρητικός Πόλεμος»	83

Νεοελληνικός διαφωτισμός

7. ΡΗΓΑΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΣ «Θούριος»	91
8. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ «Τώρα»	102
9. ΑΝΩΝΥΜΟΣ «Ο Ρωσσαγγλογόηλος»	108
10. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ «Ο Παπατρέχας».....	113
11. ΛΟΡΔΟΣ ΜΠΑΪΡΟΝ «Το ηροσκύνημα του Τσάιλντ Χάρολντ»	122

Απομνημονεύματα

12. ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ «Απομνημονεύματα»	135
13. ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΜΟΥΤΖΑΝ-ΜΑΡΤΙΝΕΚΟΥ «Αυτοβιογραφία».....	144
14. ΠΑΝΑΓΗΣ ΣΚΟΥΖΕΣ «Ο βίος μου»	152

Η λογοτεχνία στα Επτάνησα

15. ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ «Εις Πάργαν»	159
16. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»	170
17. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ «Ο Δήμος και το κarioφίλι του».....	184

18. ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ «Ο κακός μαθητής»	191
19. ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ «Λήθη»	197

Οι Φαναριώτες και οι Ρομαντικοί των Αθηνών

20. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ «Ο επιστάτης των εθνικών οικοδομών επί Ι. Καποδίστρια» ..	207
21. ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ «Η χαρά»	218
22. ΣΑΜΙΟΥΕΛ Τ. ΚΟΛΕΡΙΤΣ «Δουλειά χωρίς ελπίδα»	227
23. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ «Ο ζωγράφος»	234
24. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΪΔΗΣ «Τα υαλοπωλεία»	245

Η Νέα Αθηναϊκή Σχολή (1880-1922)

25. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ «Στο χαρέμι»	257
26. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ «Τ' αγνάντεμα»	271
27. ΑΝΤΟΝ ΤΣΕΧΩΦ «Ο Παχύς και ο Αδύνατος»	287
28. ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ «Ο Ζητιάνος»	297
29. ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ «Ιαμβοί και ανάπαιστοι»	308
«Ύμνος στον Παρθενώνα»	316
30. Κ.Π. ΚΑΒΑΦΗΣ «Φωνές»	326
«Όσο μπορείς»	332
«Στα 200 π.Χ.»	338
31. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ «Ο τύπος και η ουσία»	350
32. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ «Η τέχνη του αγιογράφου»	364
33. ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΔΕΛΤΑ «Πρώτες ενθυμήσεις»	375
34. ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ «Γιατί βαθιά μου δόξασα»	384
35. ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ «Ορέστης»	392
36. ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ «Νυχτερινό»	403

Η νεότερη λογοτεχνία

Η λογοτεχνία από το 1922 ως το 1945

37. Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα»	409
«Βράδυ»	412
38. ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ «Γιατί μ' αγάπησες»	420
39. ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ «Ουλαλούμ»	428
40. ΖΥΛ ΛΑΦΟΡΓΚ «Μοιρολόι φεγγαριού στην επαρχία»	435
41. ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ «Ο ματωμένος λιρισμός»	442
42. ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ «Τα ζα»	452
43. ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ «Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά»	463

44. ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ «Με τον τρόπο του Γ.Σ.».....	473
«Τρία χαϊκού».....	484
«Ομιλία στη Στοκχόλμη».....	490
45. ΑΝΔΡΕΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ «Τριαντάφυλλα στο παράθυρο».....	497
46. ΝΙΚΟΣ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ «Μπολιβάρ»	506
47. ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ «Το Άξιον Εστί»	519
Α. «Η Γένεσις»	521
Β. «Τα Πάθη, Ε΄».....	524
«Δώρο ασπμένιο ποίημα»	532
48. ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ «Αρχαίο θέατρο»	539
«Ρωμιοσύνη»	546
49. ΝΙΚΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ «Kuro Siwo»	555
50. ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ «Ποσειδώνας»	565
51. ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ «Η διαδήλωση»	573
52. Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ «Ένας Ρώσος συνταγματάρχης στη Λάρισα».....	587
53. ΚΟΣΜΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ «Η γνωριμία με τη Μόνικα»	597
54. ΜΕΛΠΩ ΑΞΙΩΤΗ «Η ψυχή του νησιού»	609

Μεταπολεμική και σύγχρονη λογοτεχνία

55. ΜΙΛΤΟΣ ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ «Τα δώρα».....	619
56. ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ «Στο παιδί μου»	629
57. ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ «Τα πάθη της βροχής»	639
58. ΤΖΕΝΗ ΜΑΣΤΟΡΑΚΗ «Οι μεγάλοι».....	650
59. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΤΖΗΣ «Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου»	658
60. ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΚΗΣ «Ζητείται ελπής».....	670
61. ΚΩΣΤΑΣ ΤΑΧΤΗΣ «Κι έχουμε πόλεμο!»	678
62. ΡΕΑ ΓΑΛΑΝΑΚΗ «Η μεταμπίεση».....	689

1 ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

Να μου το πάρεις, ύπνε μου – Κοιμήσου αστρί

Τα δημοτικά τραγούδια

Τα δημοτικά τραγούδια είναι αφηγηματικά κείμενα που συνδυάζουν ποίηση, μουσική και χορό*. Η αφηγηρία τους δεν μπορεί να εντοπιστεί με βεβαιότητα. Τα ακριτικά τραγούδια χρονολογούνται ήδη από τον 9ο και τον 10ο αιώνα, ενώ αρκετές κατηγορίες δημοτικών τραγουδιών, όπως του γάμου, τα νανουρίσματα, τα μοιρολόγια, οι παραλογές κτλ., εμφανίζουν ομοιότητες με τα ομηρικά έπη και άλλες λαϊκές συνθέσεις της αρχαιότητας.

Η δημοτική ποίηση αποτελεί συλλογική λαϊκή δημιουργία. Το δημοτικό τραγούδι ξεκινά τη ζωή του μετά από πρωτοβουλία ενός, εκείνου που θα το πρωτοσυνθέσει, και στη συνέχεια το παραλαμβάνει ο λαός, ο οποίος, τραγουδώντας το, το αλληλάζει και το προσαρμόζει στο δικό του περιβάλλον και στις δικές του ανάγκες. Γι' αυτό και έχουμε διάφορες παραλλαγές κάθε δημοτικού τραγουδιού.

Τα **βασικά γνωρίσματα** των δημοτικών τραγουδιών είναι:

- α) Έχουν μέτρο ιαμβικό και στίχο δεκαπεντασύλλαβο, που χωρίζεται σε δύο ημιστίχια.
- β) Συνήθως δεν έχουν ομοιοκαταληξία.
- γ) Κάθε μετρική ενότητα (στίχος, ημιστίχιο, δίστιχο) έχει συνήθως ολοκληρωμένο νόημα και αποφεύγεται ο διασκελισμός (αρχή της ισομετρίας).
- δ) Η γλώσσα τους είναι ιδιαίτερα ζωντανή και παραστατική, ο λόγος τους λιτός και πυκνός (στηρίζεται κυρίως σε ρήματα και ουσιαστικά).
- ε) Έχουν σταθερούς εκφραστικούς τρόπους (μοτίβα), όπως:
  - άστοχα ερωτήματα: Συχνά υποβάλλεται ένα ερώτημα, με το οποίο ζητείται ο λό-

* Ο ιδιαίτερος κλάδος της επιστήμης που εξετάζει τα δημοτικά τραγούδια, όπως και όλα τα προϊόντα του λαϊκού προφορικού λόγου, είναι η Λαογραφία, επιστήμη που εισήγαγε στην Ελλάδα και καθιέρωσε ο Νικόλαος Πολίτης.

γος για κάτι που συμβαίνει (*Γιατί είναι μαύρα τα βουνά και στέκουν βουρκωμένα;*), ακολουθούν κάποιες πιθανές εξηγήσεις πάλι με τη μορφή ερωτήσεων (*Μην άνεμος τα πολεμά, μήνα βροχή τα δέρνει;*), που στη συνέχεια αναίρουνται (*Κι ουδ' άνεμος τα πολεμά, κι ουδέ βροχή τα δέρνει*), για να δοθεί στο τέλος η απάντηση του αρχικού ερωτήματος (*μόνε διαβαίνει ο Χάροντας με τους αποθαμένους*).

- επαναλήψεις (λέξεις, φράσεις, ακόμα και ολόκληρες περίοδοι επαναλαμβάνονται αυτούσιες).
- υπερβολές (συχνά στα πρόσωπα προβάλλονται υπερφυσικές και υπεράνθρωπες ιδιότητες).
- το θέμα του αδυνάτου, με το οποίο υπογραμμίζεται με έμφαση το «ποτέ», μέσα από τον παραλληλισμό ενός γεγονότος, συναισθήματος κτλ., το οποίο από τη φύση του δεν μπορεί να μεταβληθεί, με ένα άλλο που είναι δυνατόν να μεταβληθεί (*Αν τρέμουν τ' άγρια βουνά, να τρέμει το γιοφύρι*).
- διάλογο, πολύ συνηθισμένο και μάλιστα ανάμεσα σε ζώα ή πράγματα και ανθρώπους – ο ηλεγόμενος παμπυχισμός (*Ο Όλυμπος κι ο Κίσσαβος, τα δυο βουνά μαλώνουν*).
- τοιμηρές προσωποποιήσεις που «ανθρωποποιούν» τον φυσικό κόσμο (όλα τα άψυχα αποκτούν φωνή και ανθρώπινες ιδιότητες).
- το μοτίβο του νόμου των τριών: ο αριθμός 3 έχει συμβολική – μαγική διάσταση από την αρχαιότητα. Στα δημοτικά τραγούδια, πολλές φορές, υπάρχουν τρία πρόσωπα ή τρία γεγονότα που διαδέχονται το ένα το άλλο.

Τα δημοτικά τραγούδια εντάσσονται σε τρεις κατηγορίες:

- α) Τα τραγούδια που αναφέρονται σε διάφορες εκδηλώσεις του ιδιωτικού βίου: της ξενιτιάς, μοιρολόγια, νανουρίσματα, γνωμικά, εργατικά, της αγάπης, θρησκευτικού βίου κ.ά.
- β) Τα τραγούδια που έχουν ιστορικό χαρακτήρα ή ιστορική προέλευση: τα ακριτικά, τα κλέφτικα, οι θρήνοι για την άλωση πόλεων κ.ά.
- γ) Οι παραλογές: πολύστιχα αφηγηματικά ποιήματα με επικοηυρικό χαρακτήρα, που αναφέρονται σε στοιχειά, δράκους, θρύλους κ.ά.

α) Να μου το πάρεις, ύπνε μου

Γραμματολογικά στοιχεία

[βλ. Τα δημοτικά τραγούδια]

Το θέμα του έργου – Περιληπτική απόδοση

Το συγκεκριμένο δημοτικό τραγούδι προέρχεται από τη Χίο, ανήκει στην κατηγορία των νανουρισμάτων και έχει καταγραφεί από τον Γάλλο φιλέλληνα Κλοντ Φοριέλι το 1825. Περιλαμβάνεται στη συλλογή του Ν.Γ. Πολίτη *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού* (1914) και αναφέρεται σε αγόρι. Η μάνα καλεί τον Ύπνο να κοιμίσει το παιδί της και αναθέτει την προστασία του σε τρεις φρουρούς, τον Ήλιο, τον αετό και τον κυρ Βοριά. Μια άλλη μάνα όμως, η μάνα του κυρ Βοριά, ανησυχεί για τις συνεχείς νυχτερινές απουσίες του γιου της, αηλιά εκείνος την καθησυχάζει αποκαλύπτοντας τον λόγο για τον οποίο χάθηκε για τρεις νύχτες από τον ουρανό.

Δομή

[Ο χώρος]

Απροσδιόριστος, με αναφορές στο γήινο (η κούνια του παιδιού) και το ουράνιο περιβάλλον (τα ουράνια σώματα).

[Ο χρόνος]

Απροσδιόριστος.

[Η δομή του κειμένου]

1η ενότητα

Στίχοι 1-6: Οι τρεις φρουροί και ο ρόλος τους.

2η ενότητα

Στίχοι 7-12: Διάλογος του κυρ Βοριά με τη μάνα του.

[Τα πρόσωπα]

Η μάνα, ο νεογέννητος γιος και τα προσωποποιημένα ζώα (αετός) και στοιχεία της φύσης (Ήλιος, κυρ Βοριάς, μάνα του κυρ Βοριά, άστρο, φεγγάρι, αυγερινός).

Ερμηνευτική προσέγγιση

1. Σε ποιους αναθέτει τη φύλαξη του γιου της η μάνα στο νανούρισμα και γιατί; Αξιολογήστε την επιλογή της.

- ▶ Η μάνα αναθέτει τη φύλαξη του γιου της στον Ήλιο, τον αετό και τον κυρ Βοριά, γιατί τους θεωρεί τους πιο κατάλληλους στη φύση για το έργο αυτό. Ο Ήλιος είναι ο κυρίαρχος του ουρανού και μπορεί να εποπτεύει τα πάντα από ψηλά, γι' αυτό και η σκοπιά του είναι στα βουνά. Ο αετός, ο βασιλιάς των πτηνών, που διακρίνεται για τη δύναμη και την ισχυρή του όραση, είναι ο φρουρός στον κάμπο, ενώ ο τρίτος, ο κυρ Βοριάς, ο ισχυρός, ορμητικός και βίαιος άνεμος, ορίζεται φρουρός στα πελάγη. Έτσι, οι τρεις αυτοί *αντρεωμένοι* μπορούν να εγγυηθούν την προστασία του παιδιού σε κάθε περιοχή, σε στεριά (βουνά και κάμποι) και σε θάλασσα.

2. **Για ποιον λόγο η μάνα υπόσχεται «φρουρούς» εξωπραγματικούς για την προστασία του γιου της;**
  - ▶ Το έντονο φανταστικό στοιχείο και η υπερβολή είναι χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών. Εδώ η υπόσχεση της μάνας για «φρουρούς» εξωπραγματικούς έχει στόχο να προβάλλει εντονότερα τα συναισθήματα για το παιδί της: άμεσα την αγωνία της για την ασφάλειά του και έμμεσα τον πόθο της να γίνει και το παιδί της αντρείο και γενναίο, όπως και οι φρουροί του. Παράλληλα, αποκτά ζωντάνια ο λόγος και δημιουργεί ισχυρές εντυπώσεις.
3. **Πώς προβάλλεται μέσα στο νανούρισμα η αξία του γιου;**
  - ▶ Η αξία του γιου για τη μάνα προβάλλεται με:
    - τη φροντίδα της για τη φύλαξη του από κάθε πιθανό κίνδυνο
    - την ανδρεία των φρουρών που επιλέγει για την προστασία του
    - τη μεγαλοπρεπή εικόνα του παιδιού (*χρυσόν υγιόν*) και των αντικειμένων που το περιβάλλουν (*αργυρή κούνια*), εικόνα που παραπέμπει σε αρχοντική γενιά. Αυτή η εικόνα, ακόμα κι αν δεν ανταποκρίνεται σε πραγματική κατάσταση, υποδηλώνει μεταφορικά τη μεγάλη αξία που έχει το παιδί για τη μάνα, αφού για τα δικά της μάτια είναι αρχοντόπουλο.
4. **Ποια γνωρίσματα των δημοτικών τραγουδιών συναντάμε στο νανούρισμα;**
  - ▶ Γνωρίσματα των δημοτικών τραγουδιών είναι:
    - Η αρχή της ισομετρίας: Κάθε στίχος έχει ένα ολοκληρωμένο νόημα.
    - Το τριαδικό σχήμα, το οποίο συναντάμε σε τρία σημεία: στ. 3-4 (*Βάλλω τον Ήλιο στα βουνά, τον αετό στους κάμπους, τον κυρ Βοριά το δροσερό ανάμεσα πελάγου*), στ. 5-6 (*Ο Ήλιος εβασίλεψεν, ο αϊτός αποκοιμήθη / κι ο κυρ Βοριάς ο δροσερός στις μάνας του πηγαίνει*) και στ. 7 (*Γιε μ', που 'σουν χτες, που 'σουν προχτές, που 'σουν την άλλη νύχτα*) και στ. 8-9 (*Μήνα με τ' άστρι μάλωνες, μήνα με το φεγγάρι / μήνα με τον αυγερινό, που 'μαστ' αγαπημένοι;*).
    - Τα άστοχα ερωτήματα: στ. 8-9 (*Μήνα με τ' άστρι μάλωνες, μήνα με το φεγγάρι, / μήνα με τον αυγερινό, που 'μαστ' αγαπημένοι;*).
    - Η υπερβολή και η προσωποποίηση των φυσικών στοιχείων που φρουρούν το παιδί και διαλέγονται μεταξύ τους (κυρ Βοριάς με τη μάνα του).
    - Ο τυπικός αριθμός τρία: (*τρεις βίγλες θα του βάλλω / τρεις βίγλες, τρεις βιγλιάτορες*).
5. **Πώς λειτουργεί το φανταστικό στοιχείο του διαλόγου του κυρ Βοριά με τη μάνα του στο νανούρισμα;**
  - ▶ Ο διάλογος του κυρ Βοριά με τη μάνα του, στη δεύτερη ενότητα, έρχεται να ενισχύσει το θέμα της τρυφερότητας αλληλά και της αγωνίας της μάνας για την

ασφάλεια του παιδιού της. Αν και μεγάλος πια ο γιος, και μάλιστα «αντρειωμένος», η απουσία του επί τρία μερόνυχτα ανησυχεί τη μητέρα του, καθώς αμέλησε να την ενημερώσει για το έργο που είχε αναλάβει. Παράλληλα, τα επίθετα που χρησιμοποιεί ο κυρ Βοριάς στον τελευταίο στίχο για να χαρακτηρίσει το παιδί που φύλαγε (*χρυσόν*) και την κούνια του (*αργυρή*) δηλώνουν μεταφορικά την αξία που έχει κάθε παιδί για τη μάνα του.

Τεχνικές αφήγησης – Εκφραστικοί τρόποι/μέσα

[Η ποιητική αφήγηση]

Στους τέσσερις πρώτους στίχους η μητέρα απευθύνεται στον Ύπνο σε β' πρόσωπο καλώντας τον να αποκοιμίσει το παιδί της. Στους δύο επόμενους στίχους έχουμε τριτοπρόσωπη αφήγηση από έναν αμέτοχο στα δρώμενα παρατηρητή, που μας ενημερώνει για το τέλος της αποστολής των «φρουρών» και την επιστροφή του κυρ Βοριά στο σπίτι του. Η αφήγηση διακόπεται από τον διάλογο ανάμεσα στον κυρ Βοριά και τη μάνα του. Οι εναλλαγές αυτές προσδίδουν αμεσότητα, ζωντάνια και δραματικότητα στην ποιητική αφήγηση. Ο αφηγηματικός χρόνος εξελίσσεται ευθύγραμμο, καθώς όλα τα γεγονότα παρουσιάζονται στη φυσική τους διαδοχή.

[Γλώσσα – Ύφος – Στιχουργική]

Η γλώσσα είναι απλή δημοτική. Το ύφος λιτό και πυκνό, με σύνταξη παρατακτική και λόγος που στηρίζεται στο ρήμα και το ουσιαστικό.

Από την άποψη της στιχουργικής, ο στίχος είναι ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος παροξύτονος (εναλλαγή μιας άτονης και μιας τονισμένης συλλαβής) και απουσιάζει η ομοιοκαταληξία.

[Εκφραστικοί τρόποι]

- **Προσωποποιήσεις:** ο Ύπνος, ο Ήλιος, ο αϊτός, ο κυρ Βοριάς, τ' άστρο, το φεγγάρι και ο αυγερινός.
- **Μεταφορά:** *χρυσόν υγιόν*.
- **Ασύνδετο:** *Βάλλω τον Ήλιο ... τον αετό ... τον κυρ Βοριά το δροσερό ανάμεσα πελάγου* (στ. 3-4).

β) Κοιμήσου αστρί

Γραμματολογικά στοιχεία

[βλ. Τα δημοτικά τραγούδια]

Το θέμα του έργου – Περιληπτική απόδοση

Και το δεύτερο τραγούδι ανήκει στην κατηγορία των νανουρισμάτων και περιλαμβάνεται στη συλλογή του Ν.Γ. Πολίτη. Έχει καταγραφεί από τον Μιχ. Λελέκο, το 1888, και προέρχεται από την Κορινθία. Το δεύτερο αυτό νανούρισμα αναφέρεται σε κορίτσι. Εδώ η μητέρα, αφού παροτρύνει τη μικρή της κόρη να κοιμηθεί, διαβεβαιώνοντάς την ότι έχει ήδη παραγγείλει να της φέρουν από την Πόλη τα χρυσαφικά, τις φορεσιές και τα προικιά της, καλεί την Παναγιά να συντροφεύει το παιδί στον ύπνο του.

Δομή

[Ο χώρος, ο χρόνος]

Χώρος και χρόνος δεν προσδιορίζονται, καθώς στο νανούρισμα κυριαρχεί το φαντασικό και ονειρικό στοιχείο. Η φαντασία της μάνας ανατρέχει στις παραδοσιακά πλούσιες αγορές της Πόλης και της Βενετίας, την εποχή του Βυζαντίου.

[Η δομή του κειμένου]

Το ποίημα αποτελεί μια νοηματική ενότητα.

[Τα πρόσωπα]

Η μάνα, η κόρη της και η Παναγιά, την οποία καλεί για να προστατεύει το παιδί στον ύπνο του.

Ερμηνευτική προσέγγιση

1. Με ποιον τρόπο ζητάει η μάνα από την κόρη της να κοιμηθεί;

▶ Η μητέρα απευθύνεται στην κόρη της καλώντας την τρυφερά να κοιμηθεί και συνοδεύει την επαναλαμβανόμενη προτροπή της *Κοιμήσου* με επαίνους, ευχές και υποσχέσεις. Ξεκινώντας επαινεί την ομορφιά της αποκαλώντας την *αστρί, αυγή, νιο φεγγάρι*, στη συνέχεια εκφράζει την ευχή για έναν καλό γάμο (*να σε χαρεί ο νιος που θα σε πάρει*) και ακολουθούν διαβεβαιώσεις για μια σειρά από ενέργειες που έχει ήδη κάνει για τη σημαντική αυτή στιγμή της ζωής της. Έτσι, την πληροφορεί ότι έχει ήδη παραγγείλει:

- τα χρυσαφικά, τα ρούχα και τα διαμαντικά της στην Πόλη και στη Βενετία
- το γαμήλιο πάπλωμα με το οποίο ασχολούνται *σαρανταδυό μαστόροι* στην Πόλη
- πανέμορφα κόκκινα παπούτσια στολισμένα με μαργαριτάρια.

Όλες αυτές οι υποσχέσεις αποτελούν προβολή των επιθυμιών της μάνας στο μέλλον.

2. Πώς προβάλλεται μέσα στο νανούρισμα η αξία της νεογέννητης κόρης;

▶ Η αξία της νεογέννητης κόρης προβάλλεται μέσα από τις διαδοχικές μεταφορές, οι οποίες υποδηλώνουν τη «φωτεινή» ομορφιά της κόρης, που σαν το *νιο φεγγάρι* βρίσκεται στην *αυγή* της ζωής της και σαν *αστρί* λάμπει στα μάτια της μάνας της, ιδιαίτερα στον στίχο στον οποίο αποκαλεί το βρέφος *του ρήγα το παιδί, του βασιλιά τ' αγγόνι*.

3. Ποιες είναι οι ευχές που διατυπώνει η μάνα για το παιδί της;

- ▶ Διατυπώνονται δύο ευχές της μάνας για την κόρη της:
- να την καλοπαντρέψει με άντρα που θα την αγαπά και θα τη χαίρεται (να σε χαρεί ο υιος που θα σε πάρει)
  - να έχει πάντα την προστασία της Παναγιάς (η Παναγιά η δέσποινα να είναι συντροφιά σου).

4. Γιατί ο λόγος της μάνας στρέφεται τόσο πολύ γύρω από τα πλούτη και τον καλό γαμπρό;

▶ Ο λόγος της μάνας απηχεί την ευχή των γονιών να ζήσουν τα παιδιά τους μια πιο άνετη από αυτούς ζωή. Όλα τα δώρα υποδηλώνουν την προσδοκία της να ζήσει το κορίτσι μέσα στον πλούτο και την αρχοντιά. Λαμβάνοντας υπόψη τις στερήσεις και τη δύσκολη ζωή των ανθρώπων σε προηγούμενες εποχές, η ευχή για μια καλύτερη μοίρα για τα παιδιά τους δε θα πρέπει να προκαλεί εντύπωση. Στις πατριαρχικές κοινωνίες, επίσης, ο γάμος του κοριτσιού ήταν κομβικό σημείο της ζωής του, γι' αυτό και η μάνα σκέφτεται έναν επιτυχημένο γάμο από τη βρεφική κιόλας ηλικία. Η προσδοκία αυτή έμμεσα εκφράζει την κρατούσα αντίληψη για τη θέση της γυναίκας: Μόνο ένας καλός γάμος την καταξίωνε τόσο ατομικά όσο και στην κοινωνική συνείδηση.

5. Ποια γνωρίσματα των δημοτικών τραγουδιών συναντάμε στο νανούρισμα;

- ▶ Γνωρίσματα των δημοτικών τραγουδιών είναι:
- Η αρχή της ισομετρίας: κάθε στίχος έχει ένα ολοκληρωμένο νόημα.
  - Το τριαδικό σχήμα, το οποίο συναντάμε σε δύο σημεία: στον 1ο στίχο (*Κοιμήσου αστρί, κοιμήσου αυγή, κοιμήσου νιο φεγγάρι*) και στους στίχους 3-4 (*Κοιμήσου, που παράγγειλα στην Πόλη τα χρυσά σου / στη Βενετιά τα ρούχα σου και τα διαμαντικά σου*).
  - Η υπερβολή, στ. 6 (*και σου το τελειώνουνε σαρανταδυό μαστόροι*).

Τεχνικές αφήγησης – Εκφραστικοί τρόποι/μέσα

[Η ποιητική αφήγηση]

Σε όλο το νανούρισμα η μάνα απευθύνεται σε β' ενικό πρόσωπο στην κόρη της με

την προτροπή *Κοιμήσου*, η οποία επαναλαμβάνεται οκτώ φορές και προσδίδει αμεσότητα στο τραγούδι.

[Γλώσσα – Ύφος – Στιχουργική]

Η γλώσσα είναι απλή δημοτική, ιδιαίτερα πυκνή, καθώς κυριαρχούν το ρήμα και το ουσιαστικό, που εκφράζουν όλα τα νοήματα. Εξαίρεση τα τρία επίθετα (*νιο*, στ. 1, *κόκκινα*, στ. 10 και *παχιά*, στ. 11). Ύφος λιτό, με παραινετικό τόνο.

Από την άποψη της στιχουργικής, ο στίχος είναι ιαμβικός δεκαπεντασύλληβος παροξύτονος (εναλλαγή μιας άτοννης και μιας τονισμένης συλλαβής) με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία.

[Εκφραστικοί τρόποι]

- **Μεταφορές:** *Κοιμήσου αστρί, κοιμήσου αυγή, κοιμήσου νιο φεγγάρι – παχιά πανιά σου.*
- **Υπερβολή:** (*πάπλωμα*) *και σου το τελειώνουνε σαρανταδυό μαστόροι.*
- **Επαναλήψεις:** *Κοιμήσου* (στ. 1, 2, 3, 5, 9, 11).
- **Επαναφορά:** *Κοιμήσου, κοιμήσου, κοιμήσου* (στ. 1).

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. **α) Από ποια σημεία διαφαίνεται η τρυφερότητα των δύο μανάδων και η σημασία που έχουν γι' αυτές τα παιδιά τους; β) Ποιους βάζει παραστάτες του παιδιού της η μάνα του γιου και ποιους η μάνα της κόρης;**
  - ▶ α) Στο α' νανούρισμα διαφαίνεται καθαρά η τρυφερότητα της μάνας:
    - Από τη φράση του 1ου στίχου *Να μου το πάρεις, Ύπνε μου*, όπου η γενική μου προσδίδει έναν ιδιαίτερο τόνο τρυφερότητας.
    - Από τη φροντίδα της να βάλει τρεις αντρειωμένους φύλακες για να προστατεύουν τον γιο της όσο κοιμάται.
    - Από την έκφραση *χρυσόν γιον*, που χρησιμοποιεί ο Βοριάς για να χαρακτηρίσει το βρέφος. Αν η λέξη «χρυσός» δε δηλώνει οικονομική άνεση, τότε εύκολα γίνεται αντιληπτό πως το επίθετο χρησιμοποιείται μεταφορικά, για να προβληθεί η αξία που έχει στα μάτια της μάνας το παιδί της.
  - ▶ Στο δεύτερο νανούρισμα διακρίνονται η τρυφερότητα και η βαθιά αγάπη της μάνας προς την κόρη:
    - Με τις τρυφερές προσφωνήσεις της που την παρουσιάζουν ως λαμπερό στοιχείο της φύσης (*αστρί, αυγή, φεγγάρι*, στ. 1. και στη συνέχεια ως βασιλοπούλα (*του ρήγα το παιδί, του βασιλιά τ' αγγόνη*, στ. 8).

- Με τις φροντίδες της για την ετοιμασία της προίκας.
  - Με τις ευχές της για έναν πλούσιο και λαμπρό γάμο.
  - Με την ευχή η Παναγία να προστατεύει τη μικρή.
- 2. Σε ποιον βαθμό τα νανουρίσματα σας θυμίζουν παραμύθια; Γιατί συμβαίνει αυτό κατά τη γνώμη σας;**
- ▶ Τα νανουρίσματα πολλές φορές θυμίζουν παραμύθια, διότι και στα δύο είδη δημιουργείται μια φανταστική ατμόσφαιρα. Ζώα ή στοιχεία της φύσης προσωποποιούνται και μιλούν, δρουν και αισθάνονται, παρουσιάζονται εξωπραγματικές και υπερφυσικές καταστάσεις, με βασιλιάδες, αρχοντοπούλες. Ως προς τη μορφή, το ύφος και η γλώσσα είναι απλά και λιτά, ενώ βρίσκουμε κοινά στοιχεία τεχνικής, όπως οι μαγικοί αριθμοί, ο νόμος των τριών, άστοχα ερωτήματα, επαναλήψεις κ.ά. Ως προς τον σκοπό, τέλος, τόσο το νανούρισμα όσο και τα παραμύθια βοηθούν τα μικρά παιδιά να αποκοιμηθούν, με εξαίρεση ότι τα δεύτερα μπορεί να απευθύνονται σε ευρύτερο κοινό και να διαβάζονται κάθε ώρα της μέρας.
- 3. Στο δεύτερο τραγούδι η φαντασία της μάνας αναπλάθει δημιουργικά λαϊκές διηγήσεις για τις αρχοντοπούλες του Βυζαντίου. Εντοπίστε τα σχετικά σημεία του κειμένου και σχολιάστε τα.**
- ▶ Στο δεύτερο τραγούδι η φαντασία της μάνας αναπλάθει δημιουργικά λαϊκές διηγήσεις για τις αρχοντοπούλες του Βυζαντίου. Δημιουργεί έναν κόσμο φανταστικό για εκείνη και την κόρη της, η οποία, όπως ταιριάζει σε μια αρχοντοπούλα, πρέπει να προικιστεί πλουσιοπάροχα, με είδη που θα τα προμηθευτούν από τα πιο πλούσια εμπορικά κέντρα της Ανατολής και της Δύσης: χρυσαφικά, διαμαντικά και ρούχα από την Πόλη και τη Βενετία. Μέσα στο ίδιο κλίμα της αρχοντιάς είναι και το γαμήλιο πάπλωμα που έχει παραγγεληθεί στην Πόλη, με τα σύμβολα δύναμης (αετός) και ομορφιάς (παγόني) κεντημένα πάνω του και τον απίστευτα μεγάλο αριθμό τεχνιτών που εργάζονται για την ύφανσή του, όπως και το κόκκινο των παπουτσιών, χρώμα-σύμβολο βασιλικής εξουσίας (η πορφύρα των Βυζαντινών). Η ίδια η κόρη, εξάλληλου, παρουσιάζεται ως απόγονος βασιλιάδων (του ρήγα το παιδί, του βασιλιά τ' αγγόνι).

Διαθεματική δραστηριότητα

Συζητήστε για τις διαφορές και τις ομοιότητες αγοριών και κοριτσιών, παίρνοντας παραδείγματα από τη συμπεριφορά, τα ενδιαφέροντα και τις ασχολίες των δύο φύλων στη σημερινή εποχή. Συμβουλευτείτε το βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.

► Οι διαφορές ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια καθορίζονται κατ' αρχάς από βιολογικούς παράγοντες, που έχουν να κάνουν με την ανατομία ή με την επίδραση διαφορετικών ορμονών στα δύο φύλα. Μεγαλύτερη σημασία ωστόσο έχουν οι περιβαλλοντικοί παράγοντες, που έχουν να κάνουν με τις προσδοκίες, τα στερεότυπα και το τι θεωρείται «αγορίστικο» και «κοριτσίστικο» σε κάθε εποχή, καθώς από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους τα παιδιά καλούνται να μάθουν τι απαιτεί ο ρόλος τους ως αγόρι και ως κορίτσι. Έτσι, από μικρή ηλικία, τα παιχνίδια και οι ασχολίες τους, παραδοσιακά, ήταν διαφορετικά και είχαν στόχο να τα προετοιμάσουν για τους ρόλους και τις συμπεριφορές που καλούνταν να υιοθετήσουν. Στοιχεία αρρενωπότητας θεωρούνταν η ανεξαρτησία, η ανταγωνιστικότητα, η αποφασιστικότητα, η αυτοπεποίθηση, η επιθετικότητα, η λογική κ.ά. και αντίστοιχα στοιχεία θηλυκότητας θεωρούνταν η συναισθηματικότητα, η ευαισθησία, η παθητικότητα, η εξάρτηση, η ανάγκη για ασφάλεια κ.ά. Με αυτά ως δεδομένα, το αγόρι μεγάλωνε με βασική του επιδίωξη την επαγγελματική αποκατάσταση και την κοινωνική καταξίωση, ενώ το κορίτσι για να γίνει καλή σύζυγος και μητέρα.

Σήμερα, στις δυτικές κοινωνίες τουλάχιστον παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές στη σχέση των δύο φύλων (ισοτιμία, αμοιβαίος σεβασμός, κατανόηση κτλ.), που οφείλονται κυρίως στη δυναμική διεκδίκηση των γυναικών για ίσες ευκαιρίες και δικαιώματα. Για παράδειγμα, σήμερα βλέπουμε κορίτσια να ασχολούνται με αθλήματα τα οποία θεωρούνταν κατεξοχήν ανδρικά (π.χ. ποδόσφαιρο ή μπάσκετ) και, αντίστοιχα, αγόρια με ασχολίες που κάποτε θεωρούνταν «ταμπού» (π.χ. μπαλέτο). Παρά τις σημαντικές εξελίξεις και αλλαγές όμως σε ό,τι αφορά τη θέση της γυναίκας, τουλάχιστον στον δυτικό κόσμο, τα παραδοσιακά στερεότυπα είναι τόσο παγιωμένα, που φαίνεται να διαιωνίζονται από γενιά σε γενιά και να αναπαράγουν τις αντιλήψεις σχετικά με τις έμφυλες διαφοροποιήσεις, κυρίως σε θέματα εργασίας, επαγγελματικής προοπτικής και καταμερισμού εργασιών στην οικογένεια. Έτσι, το ζήτημα της ισοτιμίας ανάμεσα στα δύο φύλα εξακολουθεί να παραμένει ανοιχτό, ιδιαίτερα στις χώρες του Τρίτου Κόσμου, όπου δεν υπάρχει ούτε τυπικά η αναγνώριση της ισοτιμίας.

Άσκηση δημιουργικής γραφής

Από το νανούρισμα που ακολουθεί έχουν αφαιρεθεί οι ζυγοί στίχοι. Συμπληρώστε τους και φτιάξτε το δικό σας νανούρισμα. Μπορείτε να αξιοποιήσετε τον πίνακα με τις ομοιοκατάληκτες λέξεις ή να αναζητήσετε δικές σας.

νανουρίζω	ψάρι	μαντζουράνα	κάνει	μεγαλώνει
κοιμίζω	φεγγάρι	μάννα	φτάνει	σκαρφαλώνει
αρμενίζω	βηλαστάρι	παραμάννα	βασκάνει	αηδόνι
σεργιανίζω	χάρη	αεροπλάννα	γλυκάνει	εγγόνι

Κοιμήσου συ, παιδάκι μου, κι εγώ σε νανουρίζω,

.....

Κοιμήσου, κυρα-θάλασσα, με το χρυσό σου ψάρι

.....

Κοιμάται το τριαντάφυλλο κοντά στη μαντζουράνα,

.....

Νάνι νάνι, νάνι νάνι, ύπνον ήσυχο να κάνει

.....

Να κοιμάται να μερώνει, να ξυπνά να μεγαλώνει·

.....

Το βιβλίο αυτό αποτελεί απαραίτητο βοήθημα για τον μαθητή της Γ΄ Γυμνασίου, καθώς προσεγγίζει **όλα τα κείμενα** του σχολικού βιβλίου *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* σύμφωνα με τις νέες οδηγίες διδασκαλίας και αξιολόγησης που ενθαρρύνουν την κριτική και δημιουργική επικοινωνία των μαθητών με τα λογοτεχνικά κείμενα.

Για κάθε κείμενο περιλαμβάνει:

- Γραμματολογικά στοιχεία για τον συγγραφέα, το έργο και την εποχή του
- Το θέμα του έργου και περιληπτική απόδοσή του
- Δομή του κειμένου με πληροφορίες για τον χώρο, τον χρόνο, τις νοηματικές ενότητες και τα πρόσωπα
- Ερμηνευτική προσέγγιση μέσα από ερωτήσεις – απαντήσεις ποικίλων τύπων (κατανόησης περιεχομένου, γλωσσικές, υφολογικές, δομικές, κριτικής αποτίμησης αξιών και στάσεων, αναγνωστικής ανταπόκρισης κ.ά.)
- Τεχνικές αφήγησης – Εκφραστικούς τρόπους / μέσα
- Απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου και στις διαθεματικές δραστηριότητες
- Ασκήσεις δημιουργικής γραφής με ενδεικτικές απαντήσεις ή προτάσεις επεξεργασίας που δεν περιορίζουν την πρωτοβουλία των μαθητών, αλλά ενθαρρύνουν τη δημιουργική τους ανάγνωση.
- Παράλληλα αδιάκτα κείμενα που στοχεύουν στη συγκριτική εξέταση λογοτεχνικών έργων αλλά και στην άσκηση της κριτικής και αναγνωστικής ικανότητας των μαθητών.

Από τις εκδόσεις **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ** κυκλοφορεί:

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Νεοελληνική Γλώσσα, Λογοτεχνία, Ιστορία

Αγάθη Γεωργιάδου, Κική Δεμερτζή

ISBN:978-618-03-1319-2

9 786180 313192

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 81319